

تفکر طراحی و طراحی درس آزاد از طریق مشارکت دانش آموزان در بازی چهل کلمه

اسکندر علیجانی علیجانوند^۱، ناهید علیجانی علیجانوند^۲، فاطمه شکوهی^۳

دانشجوی دکتری، تکنولوژی آموزشی، دانشگاه علامه طباطبائی

اداره آموزش و پرورش شهرستان ملارد، آموزشگاه هوشمند شهید مفتاح

s.a.aliganvand@gmail.com

۰۹۱۰۰۸۲۱۷۰۶

کارشناسی، آموزش دبستان و پیش دبستانی، دانشگاه پیام نور

alijaninahid73@gmail.com

۰۹۹۰۸۳۱۹۴۸۶

کارشناسی، آموزش دبستان و پیش دبستانی، دانشگاه پیام نور

fshokohi427@gmail.com

۰۹۱۳۸۸۸۳۹۵۹

چکیده :

درس فارسی یکی از مواد درسی مهم در مقطع دبستان است. این درس با هدف زبان آموزی و در زمینه مهارت های اساسی خواندن، نوشتن، شنیدن و صحبت کردن طراحی شده است. این پژوهش از نظر رویکرد، کیفی و از نظر نوع، درس پژوهی می باشد. در این پژوهش با رویکرد تفکر طراحی و بهره گیری از بازی چهل کلمه از طریق مشارکت دانش آموزان به طراحی درس آزاد کتاب فارسی پایه ششم دبستان پرداخته شد. از طریق بارش فکری کلمات دانش آموزان جمع آوری گردید. در قالب عناصر داستان دسته بندی شدند. داستان هایی در قالب اثنا به صورت فردی توسط دانش آموزان نگارش و در بحث گروه های کوچک کلاسی بررسی و از تلفیق آنها داستان های گروهی ساخته شدند. داستان های گروهی در سطح کلاس خوانده و تلفیق شدند. نمونه اولیه درس با الهام از دروس قبلی کتاب فارسی به صورت متن و تکلیف طراحی شد و بعد از بحث و بررسی اصلاحات لازم انجام شد. در این فعالیت دانش آموزان مشارکت خیلی خوبی داشتند. بنابراین می توان گفت ایده تفکر طراحی همراه با بازی های کلاسی می تواند برای کلاس های ابتدایی مناسب باشد. پژوهشگران می توانند این رویکرد را در جنبه ها و زمینه های مختلف درسی و تربیتی آموزش ابتدایی به کار بگیرند.

واژگان کلیدی: طراحی، تفکر طراحی، درس آزاد، فارسی، پایه ششم، بازی چهل کلمه

۱- مقدمه :

تعلیم و تربیت در دنیای امروز به سمت فعالیت و درگیر سازی مخاطب در برنامه ها و مشارکت آنها در تصمیم گیری و ساخت مواد آموزشی حرکت کرده است. این جهت گیری تحت تأثیر گرایش های فلسفی، رویکردهای روانشناسی، نظریه های یادگیری، دیدگاه ها و مدل های ارتباطی، شیوه های تدریس و آموزش را به سمت دانش آموز محوی و به طور کلی فراگیر محوری سوق داده است. نظریه های سازنده گرایی یادگیری را فرایند فعال ساخت دانش توسط یادگیرنده در نظر می گیرند (سیف، ۱۳۹۱). جبهه نظریات یادگیری اجتماعی، دانش را توزیع شده بین اعضای جامعه می دانند که از طریق فرایند ارتباط و تعاملات اجتماعی حاصل می شود. از طریق این تعاملات و مباحثه هاست که در موقعیت آموزشی، دانش قطعی را به دانش توافقی بدل می کند (رودریگز و پیترکولا، ۲۰۲۰). همکاری و فعالیت مشارکتی دانش آموزان برای انجام فعالیت های کلاسی و مدرسه ای، موجب ارزش افزوده این فعالیت در یادگیری آنها می شود. معلمان می توانند از طریق بازی وار کردن برنامه های کلاسی، علاوه بر مشارکت و همکاری، خلاقیت، انگیزه و علاقه مندی دانش آموزان را نیز تقویت کنند. یکی از فعالیت های مهمی کتاب فارسی دوره ابتدایی دوم، بحث طراحی درس آزاد و طراحی سؤال در قسمت درک مطلب است (کتاب فارسی، ۱۴۰۲). این تکالیف در واقع بخشی از فعالیت های طراحی آموزشی محسوب می شوند. هدف اساسی از این تکالیف مشارکت دانش آموز در خلق، بیان، طراحی و اجرای ایده های خود در بافت واقعی زندگی و وارد ساختن آن در برنامه تحصیلی خود و همکلاسانشان می باشد. از طریق این فعالیت هاست که زمینه های تولیدگری دانش در فرهنگ ما ایجاد می شود.

با وجود هدف بسیار بارز این فعالیت ها؛ اما در کلاس و موقعیت اجرا شرایط طور دیگری رقم می خورد. اگر پایان سال تحصیلی به کتاب های فارسی دانش آموزان توجه کنیم، مشاهده می کنیم که بسیاری از فعالیت های طرح سؤال قسمت درک مطلب و محتوای درس آزاد را ناقص و ناتمام رها کرده اند. حتی در بیشتر مواردی که انجام شده باشند هم، الگوبرداری صرف از رویدادها، رونویسی از داستان یا نگارش بیانات بزرگ ترها هستند. در همه این موارد، آنچه مهارت هدف این فعالیت ها را تشکیل می دهند، مورد غفلت و بی توجهی قرار گرفته اند. کتاب فارسی ششم دو درس آزاد دارد و دانش آموزان باید این درس ها را طراحی کنند. معلم در طول سال های تجربه و در نیم سال اول مشاهده کرد که اکثر دانش آموزان این درس را به خوبی کار نمی کنند. خیلی از آن ها از متن های موجود در داستان ها استفاده می کنند و بعضی از آن ها هم با کمک مستقیم دیگران این کار را انجام می دهند. مشکل عمده دانش آموزان در تدوین درس، طراحی سؤال و تکالیف درس بود. علت اصلی این امر این است که آموزش های لازم در زمینه طراحی و تفکر طراحی در اختیار دانش آموزان قرار نمی گیرند. بنابراین هم زمان با طراحی درس آزاد، می توان به دانش آموزان مهارت های مربوط به تفکر طراحی را آموزش داد.

طراحی به معنای سازمان دهی عناصر مختلف آموزش برای تسهیل یادگیری دانش آموزان می باشد. در این پژوهش طراحی به معنای تدوین محتوا و تکالیف درس آزاد است. در این درس دانش آموزان موظف هستند یکی از رسوم و سنت های بومی و ملی را در قالب درس طراحی کنند. سؤالات و فعالیت های مختلف را برای آن تدوین کنند. همه این موارد نیازمند توانایی و مهارت دانش آموزان در تسلط بر موضوع انتخابی و آشنایی با اصول و مراحل طراحی آموزشی است.

طراحی آموزشی به عنوان «تبدیل اصول یادگیری و آموزش به برنامه هایی برای مواد آموزشی، فعالیت ها، منابع اطلاعاتی و ارزشیابی» تعریف می شود (اسمیت و راگان، ۲۰۰۵). بنابراین، انجام فعالیت های مربوط به درس آزاد به نوعی طراحی آموزشی محسوب می گردد. در فرایند طراحی این درس، مخاطب خود دانش آموز و اعضای کلاس هستند. دیگر مؤلفه های طراحی آموزشی توسط دانش آموزان تعیین و تألیف می گردند. در این پژوهش همه مؤلفه ها با مشارکت فعال کلاسی و تعاملات زنده و پویای باز یوار سازی تدوین گردید.

طراحی آموزشی به عنوان رویکردی برای طراحی و توسعه تجارب یادگیری، مدت هاست که برای اجرای آموزش و یادگیری با کیفیت بسیار مهم شناخته شده است (کانل و کانل، ۲۰۱۳). چالشی که پیش روی طراحی آموزشی به ویژه در رویکردهای غالب وجود داشت، معلم محور بودن آن بود. همچنین به اندازه کافی نسبت به تعامل دانش آموز و مربی، انعطاف پذیر نیستند (بیس، ۲۰۱۹). بنابراین، تمرکز طراحی از تولید محتوا به تجربه یادگیری، با تأکید بر سرعت، انعطاف پذیری و فرآیندهای غیر خطی منتقل شده است.

در این پژوهش از رویکرد تفکر طراحی برای طراحی درس آزاد استفاده شده است. تفکر طراحی را به عنوان فرآیندی که تجسم طراحی همدلانه راه حل ها و تکرار ایده و نوآوری در حین درگیر شدن در حل مشکلات، تعریف می کنند (شی و همکاران، ۲۰۲۲).

تفاوت اصلی بین تفکر طراحی و سایر مدل های طراحی آموزشی، تأکید بر طراحی انسان محور و به ویژه همدلی با دانش آموزان است (استفانیاک، ۲۰۲۰).

دام و سیانگ (۲۰۲۰) فرآیند تفکر طراحی را شامل یک فرآیند غیرخطی ۵ مرحله‌ای به شرح زیر می‌داند: همدلی؛ به معنای درک نیازها، اولویت‌ها و مشکلات دانش‌آموزان است، تعریف؛ به معنای جمع و دسته‌بندی اطلاعات به‌نحوی که به حل مسئله کمک کنند، ایده پردازی؛ به معنای ارائه راه‌حل‌های خلاقانه برای حل خلاقانه مسئله است، نمونه اولیه؛ به معنای ایجاد یک نسخه ساده از محصول نهایی است و آزمایش؛ به معنای تعریف مجدد و همدلی با کاربر نهایی برای اطمینان از یافتن بهترین راه‌حل‌ها می‌باشد. (دام و سیانگ، ۲۰۲۰).

دانش توافقی از طریق بحث و گفت‌وگوی دانش‌آموزان روی ایده‌های شخصی و مطالعات فردی خودشان حاصل می‌شود (رودریگز و پیترکولا، ۲۰۲۰). دانش توافقی دانشی منطقی، عملیاتی و کاربردی است. بنابراین تفکر طراحی و طراحی درس آزاد از طریق آن، نوعی فرایند ساخت دانش توافقی محسوب می‌شود و دانش تولیدشده از بافت زندگی اجتماعی گرفته می‌شود و قابلیت تعمیم به مسائل و چالش‌های دیگر همان بافت را دارا می‌باشد. در این پژوهش با فراهم‌سازی زمینه مشارکت و همکاری دانش‌آموزان در طراحی درس آزاد، به شکل‌گیری و تقویت مهارت تفکر طراحی در آنان پرداخته می‌شود.

۲- روش شناسی :

این پژوهش از نظر رویکرد، کیفی و از نظر نوع، درس‌پژوهی می‌باشد. در این پژوهش با رویکرد تفکر طراحی و بهره‌گیری از بازی چهل کلمه از طریق مشارکت دانش‌آموزان به طراحی درس آزاد کتاب فارسی پایه ششم دبستان پرداخته شد. کتاب فارسی پایه ششم دو درس آزاد دارد که باید توسط دانش‌آموزان تدوین شوند. زمانی که نزدیک به درس آزاد دوم بودیم، دنبال ایده‌ای می‌گشتیم که درس آزاد دوم را متفاوت و اثربخش‌تر از درس اول کامل کنیم. این فعالیت را متناسب با ایده تفکر طراحی می‌دانستیم و تفکر طراحی هم مهارتی ضروری برای دانش‌آموزان محسوب می‌شد. روز چهارشنبه حدود اواسط بهمن‌ماه بود که در برنامه کلاسی زنگ ورزش داشتیم اما به علت سرمای هوا امکان آن وجود نداشت. خیلی از دانش‌آموزان با ماندن در کلاس مخالفت می‌کردند. چون علاقه زیادی به ورزش داشتند و سرمای هوا را عادی می‌دانستند. نظر کادر مدرسه اما منفی بود. به این صورت زمینه برای انجام سرگرمی کلاسی یعنی بازی ۴۰ کلمه (شرافت و کریمی، ۱۳۹۷)، ایده تفکر طراحی و در نهایت طراحی درس آزاد فراهم شد. همدلی؛ در این فاز از تکنیک توصیف شخصیت و طراحی نقشه همدلی استفاده شد. در تکنیک توصیف شخصیت معلم با همکاری دانش‌آموزان، اطلاعات عمومی، مدل‌های روان‌شناختی و اجتماعی شناسایی و ثبت شد. در تکنیک نقشه همدلی نیز از طریق چند سؤال در رابطه با «تفکر و احساس، دیدن، شنیدن، دیدن و انجام دادن، نیازها و رنج‌ها» به صورت مصاحبه فردی از دانش‌آموزان پرسیده و ثبت شد.

تعریف: در این فاز از تکنیک مصاحبه، مشاهده و نقشه ذهنی استفاده شد. در تکنیک مصاحبه، پرسش و پاسخ‌هایی که درباره مسئله دانش‌آموزان (ورزش نکردن) انجام شد. پرسش اصلی این قسمت این بود که «به نظر شما چگونه می‌توانیم مسئله نرفتن ورزش امروز را حل کنیم؟». در این قسمت نظرات عمده دانش‌آموزان بیان می‌شود. «درخواست رفتن ورزش، احساس سرما نکردن، اعتراض به مدیر، دعوت از معاونت، چندین هفته تعطیل بودن روز ورزش، واسطه کردن معلمان دیگر، فیلم فوتبال دیدن، بازی کلاسی، اعتراض به معلم کلاس، شکایت داشتن از مدرسه، شکایت از نداشتن سالن ورزشی، بازی کامپیوتری، کار هنری انجام دادن، بازی حاضرجوابی». از تکنیک مشاهده برای شناسایی تعاملات بین دانش‌آموزان در محیط کلاس استفاده شد و از تکنیک نقشه ذهنی برای دسته‌بندی و شناسایی مسائل و راه‌حل‌ها از نگاه دانش‌آموزان استفاده شد. نتیجه این فعالیت‌های کلاسی در دفتر مدرسه گزارش شد و بین معلمان به بحث گذاشته شد. کلمات اعتراض، درخواست و شکایت بیشترین فراوانی را داشت و از آنجایی که مسئله دانش‌آموزان انجام ندادن فعالیت ورزشی بود، قرار بر جایگزینی یک سرگرمی کلاسی برای آنان شد. با کمک دانش‌آموزان بازی ۴۰ کلمه به عنوان سرگرمی کلاسی انتخاب شد.

ایده پردازی: در این فاز برای دریافت نظرات دانش‌آموزان از تکنیک طوفان فکری استفاده شد. برای اجرای این تکنیک بازی ۴۰ کلمه در نظر گرفته شد. هر دانش‌آموز به ترتیب و نوبتی ۵ کلمه بیان می‌کردند و روی تابلوی کلاس نوشته می‌شدند. کلمات در زیر بیان می‌شوند: «فوتبال، مدیر، خجالت، امام، نامه، گواهی، اداره، طناب، تجهیزات، بازیگوش، بهار، تعطیلات، ششم، رامتین، جامی، روبیکا، کانال، کلیپ، مربی، پرورشی، تمرین، باشگاه، تحصیل، ورزش، تهذیب، تابلو، خبر، استعداد، آینده، زنگ، تیم، فوتبال، نوجوانی، پیشنهاد، شادی، دایی، اخلاق، انضباط، پیشرفت، مشتاق، دلباخته، امضا، یادگیری، دانش، مردم، درخواست، خدا، ثابت، شهر، روستا، صندلی، در، پرده، مدرسه، معلم، اعلانات، کتاب‌خانه، دزدگیر، پیراهن، کیف، سرسبز، کفش، ماه، کشور، حکایت».

با توجه به اینکه تعداد کلمات زیاد بود، در مرحله بعد این کلمات بر اساس عناصر داستانی دسته‌بندی شد. عناصر داستانی عبارت‌اند از: شخصیت‌ها، زمان، مکان، رویداد و پیام. از اینجا طراحی برای درس آزاد فارسی در دستور کار قرار گرفت و موضوع نگارش نامه اداری برای عنوان درس از طرف معلم به کلاس پیشنهاد شد.

نمونه اولیه: در این فاز از دانش آموزان خواسته شد با توجه به دسته‌بندی‌هایی که از کلمات در قالب عناصر داستانی داشته‌اند، بحث‌های گروهی در کلاس داشته باشند و به‌صورت فردی انشاهایی به‌عنوان تکلیف برای جلسه آینده بنویسند. به این صورت نمونه‌های اولیه‌ای از متن برای درس آزاد ساخته شد. جلسه بعد انشاها در گروه‌های کلاسی بررسی شد و یک نگارش واحد و تلفیقی از آنها توسط اعضای گروه انجام شد و در کلاس خوانده شد. متن نهایی گروه‌ها توسط معلم جمع‌آوری شد و برای جلسه بعد یک پیش‌نویس تلفیقی از آنها تهیه شد. متن نوشته‌شده در کلاس خوانده شد و در بحث کل کلاسی بررسی شد. متن نهایی درس از این طریق طراحی و تدوین شد. تکالیف و فعالیت‌های درسی نیز با الهام از درس‌های قبلی کتاب فارسی با همین روش مشارکتی طراحی گردید.

آزمایش و بازخورد: در این فاز برای آزمایش و دریافت بازخورد از بحث‌های گروهی در سطوح مختلف و مراحل گوناگون استفاده شد. در همه مراحل بین دانش آموزان کلاس و معلم تعامل و گفت‌وگوهایی در زمینه‌های مربوطه صورت می‌گرفت. در این فرایند گاهی برخی از دانش آموزان با قسمتی از درس مخالف بودند، یا گاهی وقت‌ها پیشنهاد اصلاحیه داشتند، در همه این موارد به‌صورت گروهی درباره موضوع توافق و تصمیم‌گیری انجام می‌شد. خروجی فعالیت و مشارکت کلاسی در دفتر مدرسه و برای معلمان تشریح شد. آنها روند اجرای کار را جالب و دانش‌آموز محور توصیف کردند. به این صورت درس آزاد دوم به همراه تکالیف و فعالیت‌های نگارشی آن با استفاده از ایده تفکر طراحی و بحث‌ها و انشاءهای دانش آموزان و جمع‌بندی معلم در کلاس، محتوای درسی طراحی شد و در اختیار کلاس قرار گرفت. محتوای درس طوری طراحی شد که دانش آموزان بتوانند شخصیت‌های جدید و موردنظر خودشان را در آن جایگذاری کنند و آن را شخصی‌سازی کنند.

۳- بحث درباره یافته‌ها:

در این قسمت حاصل فرایند پژوهش که همان طراحی درس و فعالیت‌ها و تکالیف درس آزاد است، ذکر می‌شود.

علم بهتر است یا ورزش

رامتین جامی دانش‌آموز پایه ششم ابتدایی است. او در مدرسه شهید مفتاح درس می‌خواند. اگرچه زیاد درس‌خوان نیست اما استعداد خوبی در فوتبال دارد. در مدرسه وسایل و تجهیزات ورزشی متنوعی برای زنگ ورزش وجود دارد. بچه‌ها هر کدام به علاقه خود وسایل ورزشی خاصی را انتخاب می‌کنند. عده‌ای طناب، حلقه و توپ والیبال و گروهی هم بازی‌های سنتی را برمی‌گزینند. رامتین اما همیشه انتخابش معلوم بود. به‌قول معروف پای ثابت فوتبال بود. اتفاقاً از سال قبل عضو یکی از تیم‌های شهرستان هم شده است. حتی یک‌بار هم خبرگزاری شهرستان ملارد، در گزارشی او را به‌عنوان نوجوان آینده دار معرفی کرده بود.

بازی زیبا و کلیپ‌های ورزشی رامتین در کانال‌های روبیکا دست‌به‌دست می‌شد. از همین طریق توجه مربی نوجوانان یکی از تیم‌های معروف تهران را جلب کرد و چند باری پیشنهاد شرکت در تمرینات و انجام آزمون را دریافت کرد. مدتی بعد از امتحانات خرداد رامتین با اطلاع به معلم ورزش، به همراه پدر خود در تمرینات تیم پرسپولیس حضور پیدا کرد. مربی با دیدن حرکات این تازه ستاره، لبخند رضایتی بر لب داشت.

پایان تمرین مربی به پدر رامتین خوش‌آمد گفت و با خوش‌رویی گفت: «رامتین، روزی علی‌دایی ایران خواهد شد.» آن‌ها قرار شد برای ثبت عضویت نهایی از آموزش و پرورش گواهی اشتغال به تحصیل بگیرند. روز بعد وقتی اداره رسیدند، اولین کسی را که دیدند آقای جعفری بود. مربی پرورشی سال قبل رامتین. او با خوشحالی موضوع را تعریف کرد و از آقای جعفری خواست برای نوشتن نامه او را کمک کند.

آقای جعفری که همیشه با بچه ها دوست بود، این بار هم روی رامتین را زمین نگذاشت. از رامتین خواست که خودش شروع کند و هر جا لازم شد، او را راهنمایی کند.

نوشت به نام خدا ..... سلام ... من رامتین هستم. ....

آقای جعفری که از بازیگوشی های رامتین کاملاً خبر داشت، خندید و گفت: «پسرم، نامه نوشتن کار خیلی مهمی است؛ اما اصلاً راحت نیست، می خواستم ببینم خودت چند مرده حلاجی!» با مهربانی دستش را به پشت رامتین زد و با دست دیگرش تابلو روی دیوار را نشان داد و گفت بخوان تا نامه درخواست را آماده کنم.

رامتین بعد از خواندن تابلو با حالت شرمندگی گفت: بله درست است من باید قبل از ورزش درسم را هم به خوبی می خواندم، تا بتوانم نامه ام را خودم بنویسم. آقای جعفری نگاهی به رامتین انداخت و گفت: آره پسرم، البته تو بیشتر از درس و ورزش به اخلاق و ادب و انضباط توجه می کردی. ما اول باید انسانیت و اخلاق را در خودمان پرورش دهیم تا بتوانیم با مردم زندگی کنیم، بعد علم و دانش بیاموزیم که به آن ها خدمت کنیم و با ورزش، نشاط و سلامتی را برای خود و جامعه به ارمغان می آوریم. از این طریق است که ما همیشه در مسیر پیشرفت، مشتاق خدمت و دلباخته عبادت خواهیم بود.

پسرم! نامه ات آماده است. اول خوب آن را بخوان که طرز نگارش نامه اداری را یاد بگیری و در آخر هم آن را تکمیل و امضا کن و تحویل بده.

متن نامه در زیر آمده است:

«بسمه تعالی»

تاریخ:

به: .....

از: دانش آموز پایه ششم مدرسه شهید مفتاح

موضوع: درخواست گواهی اشتغال به تحصیل

با سلام

احتراماً، بدین وسیله به استحضار ..... می رساند، این جانب رامتین جامی دانش آموز پایه ششم مدرسه شهید مفتاح علی بیات با کد ملی ..... و شماره دانش آموزی ..... فرزند .....، تقاضای صدور گواهی اشتغال به تحصیل برای ارائه به باشگاه فرهنگی _ ورزشی پرسپولیس (نوجوانان) دارم. لذا با توجه به فرصت محدود و ضرورت موضوع خواهشمند است، اقدامات لازم را عنایت فرمایید.

با سپاس فراوان

رامتین جامی

امضاء

تکالیف و فعالیت های درس آزاد در کتاب فارسی و نگارش هم در زیر قید می شوند.

درک و دریافت

- ۱ رامتین پای ثابت فوتبال بود به چه معناست؟
- ۲ چرا آقای جعفری روی رامتین را زمین نگذاشت؟
- ۳ منظور آقای جعفری از گفتن عبارت «چند مرده حلاجی» چه بود؟
- ۴ چرا رامتین به جای مدرسه برای دریافت گواهی به اداره آموزش و پرورش مراجعه کرد؟
- ۵ .....

دانش ادبی

«بدین وسیله به استحضار می رساند.»
 «خواهشمند است.»
 «عنایت فرمایید.»
 در موارد بالا نویسنده شکل رایج فعل را تغییر داده است: «به استحضار می رسانم»، «خواهشمندم.» و «عنایت بفرما.»
 در زبان فارسی هنگام نوشتن نامه به ادارات و مقام بالادست برای **احترام** باید تغییراتی مانند موارد بیان شده در شکل عبارت ها و اصطلاحات اعمال کنیم.

املا و واژه آموزی

۱. شکل صحیح کلمات را مشخص کنید.
- الف) رامتین (تقاضای - تقاضای) صدور گواهی دارد.
- ب) رامتین درخواست خود را به (استهضار - استحضار) رسانید.

۲. جاهای خالی را با « و - یا - هیچ » پر کنید.
 الف) رامتین، پدرش ..... آقای جعفری در اداره آموزش و پرورش بودند.
 ب) چهارشنبه بعد از ظهر به مدرسه رفتیم؛ اما ..... کس نبود.
 ج) مربی گفت: ..... پنجشنبه ..... شنبه هفته آینده صبح گواهی را به دست من برسانید.

۳. با توجه به متن درس جدول زیر را کامل کنید.

*	*	*	*	ب	ی			ت
*	*			د			س	ا
*	*	ت			ی		ج	
*			ر		م	ل		ق
*		ی				س		پ
*	ی				ی			ب
	م		خ		ا	ت		م

نگارش و کارگاه نویسندگی

۱. درباره «تهذیب، تحصیل، ورزش» سه سطر بنویسید.

۲. درباره کنایه های «روی کسی را زمین نگذاشتن»، «پای ثابت کاری بودن» و «چند مرده حلاج بودن» تحقیق کنید و خلاصه آن را در زیر بنویسید.

۳. یک نامه اداری با موضوع مشخص برای مدیر مدرسه خودتان بنویسید و در کلاس برای دوستان خود بخوانید. نتیجه بحث و نظرات کلاس را اینجا یادداشت کنید.

موضوع نامه: ..... تاریخ: ۱۴۰۲ / /

گزارش کلاس:

.....
.....
.....

۴- نتیجه گیری:

کتاب فارسی دبستان یکی از مهم ترین مواد درسی دوره ابتدایی محسوب می شود. بحث یادگیری زبان مادری و زبان رسمی در میان است. زبان در اصل سرآغاز یادگیری های آکادمیک در زمینه علوم مختلف از ریاضیات و هندسه گرفته تا هنر و زبان های خارجی دیگر، محسوب می گردد. اهداف این درس در حول چهار مهارت اصلی خواندن، نوشتن، گوش دادن و صحبت کردن خلاصه می شوند. ازجمله نقش های زبان و در اینجا زبان فارسی، برقراری ارتباط و ساخت و انتقال ایده است. درس آزاد در راستای مهارت های زبان آموزی و نقش های زبان در تدوین و ارائه ایده و تولید اندیشه های مبتنی بر بافت و زمینه زندگی اجتماعی و فرهنگی دانش آموزان می باشد.

طراحی به نوعی تفکر هدفمند و منظم محسوب می شود که خروجی آن به حل مسئله در زمینه های مربوطه می انجامد. طراحی آموزشی نیز از این قاعده پیروی می کند. طراحی آموزشی فرایند هدفمند و نظام داری است که به ارائه راه حل مسائل آموزشی منجر می شود. طراحی درس آزاد با هدف پرورش اندیشه خلاقانه کودکان و نوجوانان در زمینه فرهنگ و ادبیات بومی می باشد. این فعالیت از کتاب به همکاری و همراهی معلم و شاگرد و تعامل همه جانبه با درس و محیط و فرهنگ کمک می کند. در نهایت چیزی که می تواند غایت باشد، این است که انسان و فرهنگ پویا و اندیشه ورز و سازنده دانش به وجود بیاوریم.

انجام تکلیف درس آزاد برای دانش آموزان یک فعالیت پیچیده و سطح بالا به حساب می آید. بر طبق طبقه بندی اهداف بلوم، این فعالیت در سطح ترکیب و آفریدن جای دارد. در واقع به نوعی طراحی محسوب می شود و برای پرورش بهتر دانش آموزان در این زمینه می توان تفکر طراحی را به آنها آموخت. تفکر طراحی را به عنوان "فرآیندی که تجسم طراحی همدلانه راه حل ها و تکرار ایده و نوآوری در حین مشارکت در حل مشکلات" تعریف

می کنند (شی و همکاران، ۲۰۲۲). بنابراین می توان محتوای این درس را در جهت حل مسئله ای از دانش آموزان و با مشارکت و همکاری همدلانه آنها در تدوین راه حل های آن، طراحی نمود.

طراحی درس آزاد یک فعالیت اصیل و سازنده گرایی محسوب می شود. در رویکرد سازنده گرایی دانش آموزان فعال و سازنده دانش خویش هستند. در واقع می توان گفت آنها تولیدگران دانش هستند. در تکلیف طراحی درس آزاد هم دانش آموزان فعالانه به کاوش در زمینه و بافت زندگی خود، مسئله موردنظر خود را پیدا می کنند. درباره آن مطالعه می کنند. برای تدوین آن برنامه ریزی می کنند. در نهایت نتیجه همه فعالیت های خود را در قالب یک درس برای افزودن به کتاب درسی آماده سازی و طراحی می کنند.

با توجه به حمایت پژوهش ها از فعالیت و مشارکت دانش آموزان در جریان یادگیری، معلمان باید زمینه مشارکت و همکاری همدلانه دانش آموزان را فراهم کنند. موانع مشارکت و فعالیت آنها مانند ترس از اشتباه را شناسایی و برطرف کنند. از این طریق آنها فرصت بروز استعدادهایشان را پیدا می کنند. کج فهمی هایشان شناسایی و برطرف می شود. در چنین محیط هایی دانش آموزان از هم دیگر بیشتر یاد می گیرند. یاد می گیرند که خطاها و اشتباهات خاص آنها نیست و مهم تر اینکه آنها می فهمند باید از اشتباهات درس گرفت. در این فعالیت تلاش شد دانش آموزان به صورت گروهی در سطوح مختلف درگیر کار طراحی درس آزاد بشوند. آنها در این فرایند به هم باز خورد می دادند و در جریان اصلاح ایده ها نیز با هم مشارکت و همکاری داشتند. دانشی که ما به صورت فردی کسب می کنیم، دانش سخت یا واقعی است؛ اما زمانی که در قالب بحث گروهی و با همکاری دیگران دانشی کسب می شود، دانش توافقی و نرم محسوب می شود (رودریگز و پیترکولا، ۲۰۲۰). دانش توافقی قابلیت تعمیم در زمینه ها و موقعیت های دیگر را دارد. در فعالیت طراحی درس آزاد سازمان دهی کلاس به گونه ای در نظر گرفته شده بود که دانش آموزان تجارب و ایده های فردی (دانش واقعی) خود را در گروه هایی در سطوح مختلف مطرح می کردند و به صورت گروهی روی ایده خاصی (دانش توافقی) تمرکز می کردند.

تفکر طراحی باعث می شود محصول یا فرایند تولید کار نهایی متناسب با نیاز، علاقه و استعداد جامعه موردنظر باشد. در این فعالیت داستانی طراحی شد که از کلمات خود دانش آموزان و توسط خود آنان تدوین شده است. بنابراین پذیرش و تعامل آنان با این درس بهتر خواهد بود. چراکه نتیجه کار خودشان است. می توان این ایده را در زمینه های گوناگون به کار گرفت. از نحوه اداره کلاس گرفته تا موضوعات مختلف درسی و غیردرسی. پیشنهاد می شود تفکر طراحی را در زمینه طراحی دروس، کتاب ها، ساختمان های مدارس، زمین های ورزشی و غیره استفاده کنند. پژوهشگران می توانند این ایده را در ارتباط با مهارت های فراشناختی نیز آزمایش کنند. استفاده از بازی ها در فرایند کلاسی می تواند مفید و مؤثر باشد. در این پژوهش در واقع بازی در نقش سنجش پنهان به کار گرفته شد. از طریق بازی چهل کلمه بود که ایده های اولیه داستان و درس جمع آوری شد. پژوهش های آینده می توانند رویکرد سنجش پنهان (دزدکی) و ارزشیابی برای یادگیری را در زمینه سایر دروس مورد استفاده و آزمایش قرار دهند.

منابع

- سیف، علی اکبر (۱۳۹۱) روانشناسی پرورشی نوین (روانشناسی آموزش و یادگیری). تهران: دوران
- سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی (۱۴۰۲) فارسی ششم دبستان. تهران: شرکت افست
- شرافت، ابوالفضل و کریمی، فرحناز (۱۳۹۷) بازی های پرورش مهارت حل مسئله با رویکرد تفکر طراحی. تهران: آدینه
- Shé, C. N., Farrell, O., Brunton, J., & Costello, E. (2022). Integrating design thinking into instructional design: The# OpenTeach case study. *Australasian Journal of Educational Technology*, 38(1), 33-52.
- Bates, A. W. (2019). *Teaching in a digital age* (2nd ed.). Tony Bates Associates Ltd.
- Conole, G., & Conole, G. (2013). Open educational resources. *Designing for Learning in an Open World*, 225-243.
- Dam, R., & Siang, T. (2022). 5 Stages in the Design Thinking Process, Interaction Design Foundation.
- Stefaniak, J. (2020). The utility of design thinking to promote systemic instructional design practices in the workplace.
- Smith, P. L., & Ragan, T. J. (2005). *Instructional design* (3rd ed.). Wiley & Sons.
- Rodrigues, E., & Pietrocola, M. (2020). Between social and semantic networks: a case study on classroom complexity. *Education Sciences*, 10(2), 30.

پیشنهادهات

پیوست ها